ΑΠΟ ΤΑ ΠΑΛΗΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

"ΤΕΣΣΕΡΑ ΚΙ' ΕΝΑ!...,,

'Ο Δηληγιάννης.

Πῶς πρωτοβγῆκαν τὰ σιγαρέτα στὴν 'Ελλάδα. 'Ο Χαρίλαος Τρικούπης καὶ ἡ φορολογία τοῦ καπνοῦ. 'Η Δηληγιαννικὲς διαδηλώσεις μὲ τὰ καλάμια. «Κάτω ὁ φορομπήχτης!» Οἱ καπνοφάντες. Τὰ εἰκονογραφημένα σιγαρόχαρτα. 'Η ποίησις τῶν πακέτων. Τὰ παληὰ καπνοπωλεῖα τῶν 'Αθηνῶν. 'Η καπνοσακκοῦλες, κτλ. κτλ.

'Ο Τρικούπης.

Μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ προοδευμένες ἑλληνικὲς βιομηχανίες εἶνε καὶ ἡ σιγαροποιΐα, ἀφοῦ τὰ σιγαρέτα μας ἐξάγονται καὶ στὴν Εὐρώπη μὲ καλὲς τιμές. Κάθε μέρα νέες μάρκες σιγαρέτων διαφημίζονται καὶ τὸ κάπνισμα γενικεύεται, στὸ πεῖσμα τῆς ὑγιεινῆς καὶ τῆς οἰκονομίας. Τὸ ἐμπόριο τοῦ καπνοῦ στὴν 'Ελλάδα ἔχει τὴν ἱστορία του, ποὺ εἶνε ἀρκετὰ μάλιστα περίεργη.

Μέχρι τοῦ 1885, ὁ καπνὸς ἦταν ἐντελῶς ἀφορολόγητος. Ἦταν ἡ χρυσῆ ἐποχὴ γιὰ τοὺς θεριακλῆδες τοῦ καπνίσματος. Ἔλεγαν: —«Δόσμου τέσσερα κι' ἕνα» ἢ —«δόσμου ὀχτὼ καὶ δύο». Δηλαδὴ τέσσερα λεπτὰ καπνὸ κι' ἕνα λεπτὸ τσιγαρόχαρτο!

Τὰ καπνοπωλεῖα δὲν ἦσαν ὅπως τὰ τωρινὰ πολυτελῆ, μὲ τὶς ἠλεκτροφώτιστες βιτρίνες, ὅπου φιγουράρουν πίπες εὐρωπαϊκὲς καὶ ποῦρα τῆς 'Αβάνας καὶ σιγαροθῆκες χρυσοστόλιστες. Τὸ καπνοπωλεῖο τοῦ 1880 ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἕνα τεζάχι, μιὰ ζυγαριὰ στολισμένη μὲ ψεύτικα φλουριὰ καὶ μπρούτζινο κόκορα, καὶ γύρω ράφια μὲ κόκκινες σακκοῦλες. Ἕνα ξεμανίκωτο παιδὶ πουλοῦσε τὸν καπνό, χτυπῶντας ὁλοένα μὲ κρότο τὴν παλάντζα καὶ διαλαλῶντας τὶς ἰδιότητες τοῦ ἐμπορεύματος:

— 'Εδῶ ὁ γλυκόπιοτος! ὁ ψιλοκομμένος! ἡ φέτα! ὁ σέρτικος!...

Τὰ καπνοπωλεῖα ἐκεῖνα ἦσαν μᾶλλον τρύπες, μικρομάγαζα, μερικὰ ὅμως εἶχαν καὶ βιτρίνες, ὅπου ἐξέθεταν σὲ γυάλινα βάζα τούρκικο καπνὸ καὶ τσιγαρόχαρτο σὲ μεγάλες κόλλες. Ποιλοῦσαν ἀκόμη καὶ ταμπάκο, τὸν ὁποῖον οἱ παπποῦδες μας ρουφοῦσαν ἡδονικὰ στὶς περίφημες βεγκέρες τους. Καὶ ὅμως ἀπὸ τὶς ποντικότρυπες αὐτὲς ἐβγῆκαν οἱ ἔμποροι τοῦ μέλλοντος, ποὺ ἀτέκτησαν ἑκατομμύρια, ἐκμεταλλευόμενοι μιὰ ἀνθρώπινη ἀδυναμία.

'Η δόξα τῶν καπνοπωλείων τοῦ παληοῦ καλοῦ καιροῦ ἦσαν τὰ φυλλάδια τῶν τσιγαροχάρτων, μὲ τὰ ἀφελῶς εἰκονογραφημένα ἐξώφυλλά τους. Τί περίεργη ποὺ θὰ ἦταν μιὰ συλλογὴ ἀπὸ τέτοια! Ἄλλα ἔφεραν εἰκόνες τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 1821, ἄλλα τῶν ἐπαναστατῶν τῆς Κρήτης, τῶν φοιτητῶν ποὺ ἔπεσαν στὴ μάχη τοῦ Βαφέ, δηλ. τοῦ Πραΐδη, τοῦ Βαφειάδη, τοῦ Ἔσλιν, τοῦ Βαρνάβα. 'Εκτὸς αὐτῶν, ἐφιγουράριζαν ἡ εἰκόνες τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν: τοῦ Βούλγαρη, τοῦ Κουμουνδούρου, τοῦ Λομβάρδου, τοῦ Δεληγιώργη. Ἄλλα ἐξώφυλλα εἰκόνιζαν ξένες προσωπικότητες: τὸν Αὐτοκράτορα Ναπολέοντα Γ', τὸν Γαμβέτα, τὸν Θιέρσο, τὸν 'Ιταλὸ πολιτικὸ Μαντζίνη, τὸν Μόλτκε, τὸν Πάπα Πίο. Ἄλλα διασήμους κακούργους, ὅπως τὸν φοβερὸ Τράτμαν, τοῦ ὁποίου τὴν καρατόμησι εἶδε καὶ περιέγραψε ὁ Τουργκένιεφ στὸ Παρίσι. Ἄλλα ἐξώφυλλα ἐξεικόνιζαν νεοελληνικοὺς τύπους, ὅπως τὸν γέρο Σερπιέρη, τὸν μπάρμπα-Γιάννη τὸν Κανατᾶ, τοὺς ληστὰς τοῦ Δήλεσι καὶ τοὺς Ἄγγλους περιηγητὰς ποὺ ἔπεσαν θύματά τους, κλπ. Κάθε ἥρως τῆς ἡμέρας γινόταν εἰκόνα τοῦ ἐξωφύλλου τοῦ τσιγαροχάρτου!...

***

'Αλλὰ στὰ φυλλάδια αὐτά, ἀπὸ τὸ πίσω μέρος, ὑπῆρχε καὶ λίγη φιλολογία, ἢ μᾶλλον στίχοι, πού, μὰ τὸν 'Απόλλωνα, δὲν ἦσαν χειρότεροι ἀπὸ πολλοὺς σημερινούς. Π. χ., πίσω ἀπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ ναυάρχου Μιαούλη ὑπῆρχε σύντομο ἐλεγεῖο, ποὺ ἄρχιζε ἔτσι:

Μιαούλη, νέε Νέλσων, σῶτερ ὅλης τῆς 'Ελλάδος!...

Πίσω ἀπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ 'Αθανασίου Διάκου ὑπῆρχε τὸ ἀκόλουθο ἑξάστιχο:

Τὸν ὠβέλισαν αἱ τίγρεις εἰς ἐλάτινον σουβλίον
καὶ εἰς τὴν πυρὰν ἐψήθη ζωντανὸς ὡς τὸ ἀρνίον,
Ἔρρευσαν οἱ ὀφθαλμοί του οἱ αἱματωθέντες πρῶτοι
Καὶ εἰς τὴν πυρὰν τὸ σῶμα διαρκῶς ἐπυρσοκρότει.
'Εκρυφότριζαν αἱ σάρκες, ἐκρυφότριζε τὸ σῶμα
Πλὴν δὲν ἄφινε καμμίαν οἰμωγὴν αὐτοῦ τὸ στόμα!

Πίσω ἀπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ ἀντιοθωνιστοῦ ἀξιωματικοῦ Λεωτσάκου ὑπῆρχαν δύο στίχοι, σχετικοὶ μὲ τὸν φόνο του στὴν Κύθνο, καθὼς καὶ τῶν συνεπαναστατῶν του Μωραϊτίνη καὶ Σκαρβέλη. Οἱ ἑξῆς:

Δὲν τὸν ἔθαψαν παπάδες, δὲν τοῦ ἄναψαν κεριά,
Μόν' τοῦ πῆραν οἱ φονιάδες καὶ τῆς μέσης τὰ (λουριά.

Οἱ στίχοι θέλουν νὰ στηλιτεύσουν τὸ ὑπὸ τὸν ἀξιωματικὸν Τζῖρον ἀπόσπασμα, ποὺ ἐσκότωσε τοὺς ἐπαναστάτες, δὲν εἶνε ὅμως ἀλήθεια ὅτι ἐλησταεύθησαν τὰ πτώματά τους. 'Αλλὰ τὰ πάθη τῆς ἐποχῆς ἔπλασαν τὸν θρύλλο αὐτό, καθὼς καὶ ἄλλους χειροτέρους ἐναντίον τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ὄθωνος.

Ἔξαφνα, στὰ 1885, ὁ Χαρίλαος Τρικούπης, πρωθυπουργὸς τότε, ἐπέβαλε φορολογία στὸν καπνὸ καὶ στὸ τσιγαρόχαρτο. Οἱ καπνισταὶ ἀγρίεψαν.

— Κάτω ὁ φορομπήχτης!, ἀκούστηκαν ἡ πρῶτες κραυγὲς ἐναντίον τοῦ πολιτευομένου τῆς Ρούμελης.

Τὰ γραφικὰ καπνοπωλεῖα ὑπέστησαν τὸν ἀντίχτυπο τῆς νέας φορολογίας. 'Αναγκάστηκαν νὰ συμμορφωθοῦν μὲ τὴν περίστασι. Μὲ τὸν καιρὸ τέλος, φανερώθηκαν τὰ πρῶτα σιγαρέτα, καὶ σιγὰ-σιγὰ ἡ βιομηχανία τῆς σιγαροποιΐας ἐπῆρε καλλιτεχνικὴ μορφή. Φυσικά, τὸ κάπνισμα ἄρχισε νὰ στοιχίζῃ περισσότερο, ἡ περίφημες καπνοσακκοῦλες νὰ ζαρώνουν. Δὲν ἦταν εὔκολο νὰ φουσκώνουν ὅπως πρῶτα, οὔτε ἡ πλεχτὲς τῶν εὐπόρων, οὔτε ἡ λαϊκὲς ἀπὸ φούσκα βωδιοῦ. Τὸ πάθος τοῦ καπνίσματος, ἡ μακρὰ συνήθεια, ἐδέχθηκε φοβερὸ χτύπημα ἀπὸ τὴν Τρικουπικὴ φορολογία.

'Ο Θεόδωρος Δηληγιάννης — ἡ αἰωνία ἀντιπολίτευσις τοῦ Χαρ. Τρικούπη — δὲν ἄφησε τὴν περίστασι ἀνεκμετάλλευτη. Στὸ πολιτικό του πρόγραμμα ἔβαλε πρώτη τὴν κατάργησι τῆς καπνικῆς φορολογίας. Ρεῦμα ἀσυγκράτητο ἐδημιουργήθη ἐναντίον τοῦ Τρικούπη. Στὶς θορυβώδεις διαδηλώσεις τους, οἱ Δηληγιαννικοὶ κρατοῦσαν ἀπὸ ἕνα ψηλὸ καλάμι, μ' ἕνα πακέτο καπνὸ τοῦ μονοπωλίου στὴν κορφή! Χιλιάδες τέτοια καλάμια, χιλιάδες φωνές:

— Κάτω ὁ φορομπήχτης! Κάτω ὁ Μογγόλος!...

'Αλλ' ὁ Γορτύνιος πολιτευτὴς ἐπροχώρησε ἀκόμη περισσότερο στὸν ἀντιπολιτευτικό του ἀγῶνα. Στὶς ἐκλογικές του περιοδεῖες ἐσυμβούλευε τὸν λαὸ *«ν' ἀντιδρᾶ διὰ παντὸς τρόπου, ἵνα ἀποτύχῃ ὁ ἐπαχθὴς νόμος!»*. δηλ. ὅ,τι συμβουλεύει σήμερα τοὺς 'Ινδοὺς ὁ Γκάντι γιὰ τὸ ἁλάτι... Καὶ πράγματι, ὁ λαὸς ἔβαλε σ' ἐνέργεια διάφορες καταδολιεύσεις. Ὡς τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ἡ κοπὴ τοῦ καπνοῦ γινόταν ἐλεύθερα, καὶ οἱ καπνοκόπται — συνήθως 'Αρμένηδες — ἐγύριζαν μὲ τὰ χαβάνια τους (δηλ. τὰ ὄργανα τῆς κοπῆς) στοὺς δρόμους καὶ φώναζαν:

— Ποιὸς ἔχει καπνὸ γιὰ κόψιμο!...

Μετὰ τὴ φορολογία, αὐτὸ ἀταγορεύτηκε, ἀλλὰ τὰ χαβάνια ἐξακολουθοῦσαν νὰ λειτουργοῦν κρυφά, καὶ σὲ διάφορα καταγώγια ἐγκατεστάθησαν μυστικὰ καπνοκοπτήρια.

Στὸ μεταξύ, ἐδημιουργήθησαν κι' οἱ καταδότες τῶν παλιούντων λαθραῖο καπνό, οἱ λεγόμενοι «καπνοφάνται», οἱ ὁποῖοι, κατὰ τὸν νόμο, ἔπαιρναν τὸ μισὸ κάθε προστίμου. 'Αλλ' ὁ λαὸς ἐκήρυξε τὸ ἐπάγγελμά τους ἄτιμο καὶ ἐθεωρεῖτο βρισιὰ βαρειὰ τὸ ἐπίθετο «καπνοφάντης».

Ὅλα αὐτὰ ἐκορύφωσαν τὴν κατακραυγὴ ἐναντίον τοῦ Χαρ. Τρικούπη. καὶ στὶς ἐκλογὲς τῆς 7ης 'Απριλίου 1885, ὁ Μεσολογγίτης «ἐλαιάρχης» ἡττήθη, θριαμβεύσαντος τοῦ «κορδονάρχη»....

Οἱ ἀντιδραστικοὶ οἰκονομολόγοι διεκήρυξαν ὅτι ὁ Τρικούπης θὰ ἔκανε μιὰ τρύπα στὸ νερό, μὲ τὴ φορολογία τοῦ καπνοῦ, γιατὶ οἱ καπνισταὶ θὰ ἔπαυαν τάχα νὰ καπνίζουν καὶ ἡ καπνοκαλλιέργεια θὰ μαραινόταν στὴν 'Ελλάδα. Οἱ φόβοι τους ὅμως ὑπῆρξαν μάταιοι. 'Η προβλέψεις τοῦ Τρικούπη ἐδικαίωσαν τὴν καπνικὴ πολιτική του. Ὅσο βαρειὰ κι' ἂν ἦταν ἡ φορολογία αὐτή, δὲν μπόρεσε νὰ ξερριζώση τὸ παληὸ ἐλάττωμα. Τὸ Κράτος ὠφελεῖτο 12.000.000 δραχμὲς τὸν χρόνο. Ὅσοι λοιπὸν ἐνόμιζαν ὅτι ἡ φορολογία θὰ κατηργεῖτο καὶ θὰ ἐγύριζαν στὸν καιρὸ τοῦ «τέσσερα κι' ἕνα», εἶδαν ὅτι ἡ ἐλπίδες τους ἐφυλλορρόησαν. Στὴν 'Ελλάδα, ἅμα ἐπιβληθεῖ ἕνας φόρος, δύσκολα καταργεῖται καὶ ὁ φόρος τοῦ καπνοῦ καὶ δίκαιος ἦταν καὶ συντελεστικὸς γιὰ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Κράτους. 'Απόδειξις ὅτι καὶ ὁ Δηληγιάννης, ἅμα γίνηκε πρωθυπουργός, δὲν τὸν κατήργησε, παρὰ... τὶς προεκλογικὲς ὑποσχέσεις του! *«Δεύτεραι σκέψεις σοφώτεραι!»*, εἶπε δικαιολογῶντας τὴν ἀσυνέπειά του αὐτή.

***

Καὶ γιὰ νὰ τελειώνουμε:

Τὴν ἐποχὴ ποὺ ἡ καπνοσακκοῦλες κυκλοφοροῦσαν ἐλεύθερα, εἶχε δημιουργηθεῖ μόδα τέτοιων ἐργοχείρων, μερικὰ τῶν ὁποίων ἦσαν ἀληθινὰ κομψοτεχνήματα. Σήμερα, μιὰ 'Αθηναία κυρία, ἀρχοντικῆς οἰκογενείας, διατηρεῖ ὡς κειμήλιο μιὰ χρυσοκέντητη καπνοσακκούλα, καμωμένη ἀπὸ τὴ σκούφια τοῦ Μιαούλη!...